

Kommunistledare mot kommunismen

Det enda märkliga med Milovan Djilas nyss utgivna bok "The New Class", på vissa håll i Amerika prisad som ett sociologiskt mästerverk likaväl som en politisk sensation, är författaren. Djilas är efter Trotskij den ojämförligt mest framstående kommunistledare som avfallit från och angripit den kommunistiska regimen. Han hörde under många år till Titos närmaste män och var som sådan Jugoslaviens vice-president. Hans kritik av hemlandets politik ledde för tre år sedan till hans uteslutning ur partiet; då han förra hösten i motsats till Tito ställde sig på den ungerska frihetsrörelsens sida mot det ryska tyranniet dömdes han till tre års fängelse. Boken, vars äkthet såvitt bekant inte bestritts, lär ha smugglats ut från fängelset för att tryckas i USA.

Djilas har inte skrivit några memoarer, det finns ingenting i hans bok om personliga erfarenheter. Vad han presterar är en vidräkning med tyranniet och det kommunistiska systemet över huvud. Han har ingenting nytt att säga; vad han har på hjärtat har sagts intelligenter och klarare av andra, och den stilistiska glans som bar upp Trotskij's anklagelser saknas helt hos hans efterföljare. Detta innebär inte att boken är osympatisk eller helt ointressant. Man får intrycket av en uppriktig, halvbildad, med den marxistiska jargongen någorlunda förtrogen, medelmåttigt begåvad person som mödosamt arbetar sig ut ur det näv av dialektik och villfarelser som han under ungdomstiden fastnade i. Man förstår efter läsningen av boken bättre än förut hur primitivt det tänkande är som behärskar statsledarna i nästan halva världen; det är inte hos dessa herrar, utan hos de västerländska uttolkarna som subtila och komplicerade analyser av marxismen är att finna. Demokrater är benägna att förvandla personer som lämnar kommunismen från doktrinära skurkar till snillrika hedersmän; denna frestelse borde det vara lätt att motstå i fallet Djilas.

Bokens bästa partier behandlar den företeelse som titeln anger: den nya klassen, den kommunistiska härskarklassen. Enligt Marx huvudsakliga klassteori — han hade flera — bestod samhället av två klasser, de som ägde produktionsmedlen och de som arbetade i dessa ägares tjänst, kapitalister och proletärer. Då staten övertog produktionsmedlen i Ryssland kunde därför kommunisterna följdriktigt påstå att klasserna var avskaffade och jämlikhet genomförd (eftersom staten enligt Marx blott var ett organ för produktionsmedlens ägare, borde man också ha sagt att staten höll på att avskaffas, och under första tiden drev man faktiskt den teoretiska galenskapen till denna ytterlighet). Därav följde att olikheter i inkomst och makt var väl förenliga med ett klasslöst, av jämlikhet präglat samhälle. Man kom till samma resultat som den gamla kristendomen med sitt betonande av människornas inre likvärdighet; alla var i grunden lika, även om den ene var rik, den andre fattig, den ene herre och den andre slav.

Enligt mera ordinarie språkbruk — som Djilas inte tycks kunna klart skilja från det marxistiska — blev resultatet av socialiseringen och maktkoncentrationen hos proletariats ledare tvärtom uppkomsten av en ny härskande klass: partiet och den med partiet identifierade statsbyråkratin, som i sin upphöjda ställning saknar motstycke i historien. "Styrelsen både förvaltar och fördelar den nationella egendomen", skriver Djilas. "Den nya klassen, eller dess exekutiva organ — partioligarkin — handlar som ägare och är i själva verket ägare. Den mest reaktionära och borgerliga styrelse kan knappast drömma om ett sådant ekonomiskt monopol." I stater av annan typ händer det att politikerna genom staten skaffar sig själva och sina anhängare privilegier och fördelar. Under kommunismen är detta själva nerven i styrelsen. "Den som skaffar sig makt skaffar sig privilegier och skaffar sig indirekt egendom." Inkomstskillnaderna blir enorma, eftersom de härskande bestämmer sina egna villkor utan hänsyn till de behärskade. Den stora massan av befolkningen dirigeras likt slavar; att byta plats utan tillstånd är förbjudet, i fabriker och arbetsläger råder praktiskt taget samma tyranni. Alla propagandamedel, tidningar, radio, television, litteratur, är organ för de härskandes strävan att hålla de behärskade i lugn och lydnad.

Till en början var kommunismen revolutionär, betonar

Djilas, under sin första styres-tid var den dogmatisk, nu är den utan dogmer. Detta innebär att den härskande klassen tidigare sammansvetsades av vissa någorlunda bestämda idéer; numera "har den ingenting nytt att säga folket", den sammanhålls blott av viljan att styra under total följsamhet mot den högsta ledningens skiftande och opportunistiska åsikter. Makt, genom politisk aktivitet vunnen makt, blir "idealet för dem som önskar och hoppas att kunna leva som parasiter på andras bekostnad". Undertryckandet av andra och rädslan för att genom en "avvikelse" förlora sin position gör medlemmarna av denna klass och även de högsta ledarna "grå, i saknad av idéer, utan den intellektuella iver som ett fritt tänkande inger. Det är en teater utan åhörare; skådespelarna uppför sina roller inför sig själva och spelar hänförelse inför varandra. De tänker lika automatiskt som de äter. Sådana är de överstepräster som på en gång är poliser och ägare av alla de medel som den mänsk-

liga hjärnan kan uppfinna för överföring av tankar och av allt vad människorna behöver för att hålla sig vid liv."

Djilas tror att denna "skamliga" regim måste gå under. Men om framtidsmöjligheterna har han inte mycket att säga. Den stora massan är missnöjd, påstås det; trots allt förtryck och all propaganda söker människorna tänka självständigt, och de kan inte vänjas av med att längta efter frihet. Den "nationella" kommunism som representeras av Jugoslavien och i någon mån av Polen visar att de ryska ledarnas grepp försvagats. Att satelliterna skulle kunna slita sig lösa och att den nationella kommunismen skulle närma sig socialdemokratien tycks dock Djilas inte tro på. Det är en förkastelsedom, respektabel i sin sakliga balans, inte ett tröstens budskap som han sânt från fängelset i Mihovica. Men i sin mån borde denna skrift kunna bidra att öppna ögonen på de kommunister ute i världen som ännu har någon förmåga att tänka annat än på kommando.